

Meta Kušar

Rok Klopčič: *Štiri strune, lok in pero.*

S fotografijami iz avtorjevega arhiva, spremna beseda Ivan Florjanc.
Celje: Društvo Mohorjeva družba, 2011.

Že po kratkem avtorjevem uvodu je jasno, da to ne bo le drobna avtobiografska knjiga, ampak še marsikaj drugega. Ko jo prebereš, si prevzet zaradi vsega, kar izveš o opusu violinista, pedagoga, urednika, mentorja itn., ter ogorčen zaradi dogodkov in odnosov, ki so jih oblikovali nespodobni, častihlepni in hudobni ljudje.

Rok Klopčič (1933–2010) je resda napisal sto petdeset strani, toda ustvaril je debel dosje o razmerah na Slovenskem – ne le v glasbenih krogih, še prav posebej v skladateljskih in tistih na Akademiji za glasbo, ampak tudi drugod. Zaradi principa vezne posode Klopčič piše kulturno zgodovino slovenskih sovražnih dejanj in intrig, pa tudi zgodovino usod posameznikov, ki so tihe lučke in resnični veliki akterji nacionalnih dosežkov. Za ceno velikih žrtev in kriz, vsemu navkljub, z nadarjenostjo in garanjem uresničijo, kar so si zastavili oziroma kar jim je usoda namenila. V poglavju o velikem poljskem violinistu Henryku Szeryngu najdemo napotek, kako se vesti do usode. Klopčič piše: “Vsakdo, ki ga je поблиže spoznal, je bil lahko očaran nad njegovo mirno, religiozno zaverovanostjo v umetnost violinske igre (priznati je treba tudi v samega sebe), ki ji je služil z vztrajnim delom in stoično neobčutljivostjo za vse udarce neprijazne usode. To je bila morda najboljša osebna lekcija, ki jo je lahko kdo dobil od njega.”

V knjigi je dovolj vsestranskih osvetlitev situacij in ljudi, s pomočjo katerih razumemo pravilo, po katerem je bilo v prejšnjem režimu prostora samo za enega velikega. Ko sem prebrala spomine Roka Klopčiča *Štiri strune, lok in pero*, sem se spomnila, da mi je Jurij Souček med snemanjem svojega portreta pripovedoval enake stvari: “Na Slovenskem smo rabili v umetnosti in tudi drugod samo enega: enega igralca, enega pianista, enega violinista, enega slavista, enega režiserja, enega pesnika ...”

Kaj to pomeni? Imeli smo dva nadarjena violinista, ki sta celo imela ista profesorja; v Ljubljani Leona Pfeiferja in v tujini Maxa Rostala. Najprej je šel na pot ekstrovertirani Igor Ozim, za njim dve leti mlajši introvertirani Rok Klopčič, vendar njuni usodi nista šli tako različno zaradi različnih talentov ali muzikalnosti, ali glasbenih sposobnosti, ali romantičnih emocij Roka Klopčiča, ali tipologije njune psihe, ampak predvsem zaradi groznih razmer. Josif Brodski razkrije ozadje fenomena "enega", ali kakor mu on reče "predstojnika", saj se je v avtoritarnih družbah zgodovina podobno dogajala. "Ko si družba izbere enega, se obsodi na to ali ono različico samodržstva in se odreče demokratičnemu principu," trdi Brodski in spomini Roka Klopčiča nas privedejo do povsem enakih ugotovitev.

V prejšnjem režimu so bile v kulturi prisotne velike igre. Kdor se ni ponižal, ni mogel stopiti v igro in Rok Klopčič je bil preveč glasbeno skrupulozen in tudi mnogo preveč izobražen – bil je človek izjemno širokega obzorja v različnih strokah, odlično je govoril nemško, francosko, angleško, pa gotovo še kaj, študiral je gramatike tujih jezikov, svetovno literaturo, psihologijo, primerjalno študiral glasbo in izvajalce itn., bil je poznavalec mnogih stvari –, zato ni mogel pristajati na tihe kompromise, spletke in laži, ampak samo na resno delo. Nanj so streljali iz mnogih slovenskih topov, videti je, da je posebno izstopala dvojica Uroš Krek in Samo Hubad. Beremo, da je, po besedah Marjana Lipovška, Samo Hubad v tujini predstavljal samo dela Uroša Kreka, Kardelju pa se je pohvalil, da je slovenska sodobna glasba enakovredna najboljšemu, kar se dogaja izven naših meja, torej Brittnu, Šostakoviču – kar nam pojasnjuje, da se ta klika res ni ustavila pred ničemer. Znani kritik Peter Kušar je o Klopčičevem nastopu leta 1973 v Dnevniku napisal, da je "ubil Beethovna", kljub temu da je v istem času v drugih velikih jugoslovanskih mestih prejemal najboljše kritike. Še več, v knjigi preberemo, da ga je Anton Nanut čez dvajset let v senatu Akademije za glasbo vprašal: "Zakaj pa ti ne doktoriraš? Saj mi je Szeryng rekel, da o njegovem sistemu veš več, kakor on sam!" To je bilo že v času samostojne Slovenije in videti je, da v kulturi še nismo opravili tranzicije; princip je ostal enak, le z demokratičnimi sredstvi smo so ga retuširali.

Nedvomno je imel profesor Klopčič dobro urejeno dokumentacijo. V knjigi dobesedno in v originalu navaja zapise odličnih tujih kritikov v angleščini, hrvaščini, srbsčini, nemščini, francoščini, italijanščini, pa tudi citate glasbenikov. Nerazumljivo in tudi graje vredno je, da urednica knjige ni poskrbela za prevode in jih umestila pod črto kot opombe, k čemur jo zavezuje jezikovna zavest, če jo le ima.

Knjiga *Štiri strune, lok in pero* – posvečena je njegovi ženi Tanji – v devetnajstih poglavjih zelo premišljeno, na kratko in strnjeno zajame

dogodke in doživetja od učnih let violine v Ljubljani in študija v Londonu, do koncertov z orkestri, izkušenj z dirigenti, domačimi in tujimi, radijskimi postajami doma in v tujini, slovenskimi skladatelji in posamezniki iz glasbenega sveta. Lucijanu Mariji Škrjancu, Dragotinu Cvetku in Henryku Szeryngu je posvetil po eno samostojno poglavje. Vključil je tudi zanimive zgodbe o instrumentih. Beremo, da je bila v Tržiču Stradivarijeva violina, last barona Borna, pa tudi da so slovenski nepoznavalci prekrasno Steinerjevo violo odtujili v Zagreb, kjer jo je kupil solo violist Zagrebških solistov rekoč: “*Ja otvorim kutiju, samo pogledam, ništa ne sviram i odmah platom*” (Odprem škatlo, samo pogledam, sploh ne igram in takoj plačam). Zgovoren je tudi podatek, da je Vida Jeraj Hribar svojo izjemno Vuillaumovo violino prodala v tujini delujočemu slovenskemu violinistu za vsoto, s katero je doma lahko sinu kupila tovarniško izdelano trobento. Zadnja je zgodba o violini violinista Karla Rupla, ki jo je družina morala vrniti takoj po virtuozovi smrti. Najti je tudi podatek, da je Rupel pred vojno v Parizu igral violo. Spiller, ki je imel kvartet, igrali so Mauriceu Ravelu, trdi: “*Predivno je svirao!*” (Prekrasno je igral!) Vrnitev “Stradivarijeve violine” Akademiji za glasbo naj bi mlajšega sina Dimitrija tako razjezila, da je šel med disidente.

Sledijo poglavja, ki prinašajo avtorjeve izkušnje s tujimi glasbeniki, pa popis dolgoletnega Klopčičevega sodelovanja s svetovno znano angleško revijo *The Strad* in morda še pomembnejše violinistovo delo za največjo ameriško založbo v New Yorku G. Schirmer. Beremo tudi o sodelovanju Klopčiča v mednarodni žiriji “*Associazione Culturale Maestro Rodolfo Lipizer*” v Gorici. Posebni sta poglavji *Akademija za glasbo* in *Med komponisti Akademije za glasbo*, ker pomagata razumeti, zakaj je na Slovenskem velikim poznavalcem in delavcem grenko živeti, ali kot pravi avtor: “Življenje med ljubljanskimi glasbeniki je bilo mnogokrat mučno.”

Kljub temu da je pisec vseskozi prizanesljiv, nam njegova avtobiografska knjiga pomaga razumeti obdobje, v katerem je delal; kar ni samo obdobje prejšnjega režima, ampak tudi čas samostojne Slovenije. Nikakor ne prebiramo samo podatkov, ker resen in občutljiv posameznik ne piše suhoparno in uradniško, marveč beleži iz etične nuje, zaradi čuta, ki se mu noče izneveriti, ker “neke stvari je enkrat treba zapisati”. Zelo poučno je poglavje o študentih, v katerem se spominja tudi svojih in njihovih usod. Krokije posveča: Ivu Andriću, Božidarju Jakcu – tu je nepozaben dogodek iz partizanskih časov, ko je Edvard Kardelj vabil slikarja: “Pridi kaj v našo družbo, bomo skupaj preučevali marksizem.”, vendar mu je Jakac odgovoril: “Briga me, kaj si je v 19. stoletju izmislil neki nemški čifut.”, o Merimi in Branku Dragutinoviću (on je bil vodilni beograjski

glasbeni ocenjevalec v Politiki), Antoniu Janigru (najboljšem in najbolj občudovanem instrumentalnem umetniku na tleh nekdanje Jugoslavije), Igorju Deklevi in Tonetu Kozlevčarju – tu najdemo znamenito anekdoto, ki je Klopčič zaradi še živečih v celoti ne napiše, izvemo pa, da je bil Kozlevčar “menda zadolžen za objemanje Matije Mačka, kadar mu je Slovenski oktet za rojstni dan zapel *En starček je živel*. Knjiga se konča s poglavjem *Menschliches, allzumenschliches* (torej nietzschejanskim: človeško, prečloveško).

Žal je Rok Klopčič na izid knjige dolgo čakal, a je ni čakal. Delo je sled velikega umetnika in velikega intelektualca, erudita, ki zmore biti pošten do sebe, do svojih sodobnikov in dogodkov, ker ga je že majhna napaka motila, človeka, ki se zaveda, kot zapiše, “da z logiko in izobrazbo ni mogoče proti ljudem, ki so – da uporabim lepo angleško sintagmo – *conceited to the point of frenzy* (naduti do norosti)”. Njegov opus kliče po priznanju, to je po naslednji knjigi, v kateri bi bili zbrani njegovi strokovni članki, objavljeni doma in v tujini, če že ne njegovo zbrano delo zapisov in izvedb.